

A TANÁRJELÖLTEK ÉS A VALLÁSOS VILÁGNÉZET

Írta: NAGY ANTAL

1. A kutatás célja, módszere és technikai kérdései

A kommunista szakemberképzés a felsőoktatási intézményekben folyó világnézetű nevelőmunka határfokának emelését, a meglévő lehetőségek jobb kihasználását és újak feltárását követeli meg. Ennek egyik előfeltétele a hallgatók alaposabb, mélyebb megismerése. A felsőoktatási intézmények struktúrája (sok hallgató — viszonylag kevés tanár, a tanár és hallgató egy-egy kollokvium idején fennálló szorosabb oktatási kapcsolata, sok hallgató — egy tanszék, egy hallgató több tanszék stb.) nem teszi lehetővé az általános és középiskolában kialakult hagyományos megismerési formákat. Ezért újakra van szükség. Legcélravezetőbbnek és leggyorsabbnak látszik a szociológiai módszerekkel történő megismerés. A hallgatók felvételi vizsgára hozott személyi anyagának, felvételik alkalmára szerkesztett kérdőívek adatainak, egyetemista korukban a vizsgaeredményeknek, a hallgatók egészét reprezentáló felvételeknek és más módszerekkel összegyűjtött adatoknak a feldolgozása.

Különösen fontos ez a felmérő munka a világnézetű arculat megrajzolásához. Felvételi vizsgákon szakmai tudásuk szintjét a középiskolából hozott érdemjegyek és a felvételi tárgyakból nyújtott teljesítmények alapján a bizottságok mérni tudják. Ezzel szemben a középiskolai jellemzésekből és a felvételi vizsgán egy-két világnézetű jellegű kérdésre adott válasz alapján nem derül ki sem külön-külön, sem pedig a felvételizők egészét tekintve, hogy az intézetbe került hallgatónak mennyire stabilizálódott a világnézete, milyen világnézetű kérdéseket zárt le magában és hogyan, melyekkel kapcsolatban ingadozik, mely kérdésekben kell döntését az intézetnek megerősítenie, mely kérdésekben kell őket a döntésig eljuttatnia. Ezek ismerete nélkül felsőoktatási intézményekben a világnézetű formálása olyan nézetek elleni harccal kapcsolódhat egybe, amelyekről feltételezzük, hogy hatnak. Nem változtat ezen az sem, hogy a feltételezés több forrásból eredhet: egy-két hallgató szubjektív megnyilvánulásának általánosításából, a korosztály új iránti fogékonyságából, vagy más ifjúsági réteg, intézmény fiataljai között fellelhető nézetek saját hallgatóinkba való vetítéséből.

A hallgatók mélyebb megismerésére irányuló törekvésnek a szociológiai módszerekkel történő megismerés találkozását mutatják a különböző felsőoktatási intézményekben végzett felmérések. Ezek felölelik az egyetemi és főiskolai ifjúság gondolkodásának és magatartásának egész vizsgálatát. A felmérésekről megjelent tájékoztatók és cikkek alapján az is megállapítható, hogy közöttük vannak olyanok, amelyek a hallgatók világnézetű arculatának egészét kívánják megragadni [1], de olyanok is, amelyek a valláshoz való viszony állapot szintjének feltárását tűzték ki célul [2].

A mi kutatásunk az utóbbiak csoportjába tartozik. Két fő célt tűztünk magunk elé: 1. a valláshoz való viszonyban bekövetkezett változás erősségének és irányának,

valamint a változást előidéző tényezőknek a bemutatását; 2. a főiskolával szembeni hallgatói elvárás irányának és mértékének feltárását a tanárjelöltek jövőendő ateista nevelőmunkájához nyújtandó segítség szempontjából.

A megjelölt cél eléréséhez a kérdőíves felmérés módszerét választottuk. Tisztában voltunk azzal, hogy e módszer segítségével nyert adatok megismerő értéke és feldolgozásuk eredményessége nagy mértékben a kérdőív megszerkesztésétől függ. [3] Kérdőívünk három alapvető kérdéscsoportból tevődött össze. Első csoportba a valláshoz való viszony érettségi utáni állapot szintjére és ezt meghatározó tényezők forrására vonatkozó kérdések tartoznak. A második kérdéscsoport a valláshoz való viszony jelenlegi, főiskolai állapot szintjére és ezt meghatározó tényezők forrására, minőségére vonatkozott. A harmadikban olyan kérdések szerepeltek, amelyek a főiskolával szembeni hallgatói elvárás és a tapasztalt valóság közötti különbség vizsgálatára vonatkoztak. Ezért az egyes kérdéscsoportokon belül a kulcskérdések a következők voltak: 1. Jelölje meg valláshoz való viszonyának közvetlenül az érettségi utáni állapot szintjét? 2. Jelölje meg a valláshoz való viszonyának jelenlegi, főiskolai állapot szintjét? 3. Elegendőnek tartja-e azt a segítséget, amelyet a főiskolán kap órán és órán kívül végzendő ateista nevelőmunkájához?

Az alapvető kérdéscsoportokon belül sajátos kérdéseket is feltettünk. Ezek a valláshoz való viszonyt meghatározó tényezők hallgatói rendszerezésére, az egyes tényezők hatásának irányaira, a főiskolával szembeni elvárás területeinek pontos megjelöléseire vonatkoztak.

Zárt kérdőívet szerkesztettünk. A feltett kérdések mellett körülhatároltuk a válaszadás lehetőségeit is. Volt olyan kérdésünk, mely egyszerűen csak igen-nem választ kívánt, de olyan is (ezek többségben), amelyeknél felsoroltuk a kérdésekre adható válaszok lehetséges változatait. Az első két alapvető kérdéscsoporton belül — például a kulcskérdésre adandó lehetséges válaszok felsorolásánál — figyelembe vettük más felsőoktatási intézményekben végzett felmérések tapasztalatait is. Négy alapkategóriát különböztettünk meg: közömbös [4], vallásos, átmeneti, ateista. [5] Ezeknek összesen tizenhárom esetét is megjelöltük.

A felvétel 1967. decemberében történt, az összhallgatói létszám 53,53%-ára terjedt ki. Évfolyamok szerinti megoszlás a következő volt: I. évfolyam 217 hallgató, 68,24%; II. évfolyam 138 hallgató, 47,91%; III. évfolyam 121 hallgató, 47,26%; IV. évfolyam 130 hallgató, 48,14%. Kiválogatásuk, a férfi és női hallgatók, valamint a különböző szakokon tanulók arányának megfelelően történt.

A mintába került első évesek száma azért volt magasabb, mert őket ismerjük a legkevésbé. A felsőbb évesek esetében rendelkezésünkre álltak az 1964-ben és 1967. májusában végzett több területet felölelő reprezentatív felmérések adatai. [6]

2. A valláshoz való viszony változása

Először a tanárjelöltek valláshoz való viszonyának érettségi utáni megoszlását vizsgáltuk. Nehézséget jelentett, hogy a felvételi vizsgák alkalmával hasonló felméréseket nem végeztünk, ezért összehasonlítási alapunk nem volt. Ennek megteremtéséhez a hallgatókat kérnünk kellett arra, jelöljék meg a valláshoz való viszonyuk érettségi utáni állapotának szintjét. Ez az elsősöknek könnyebben, a felsősöknek, akik két-három évvel ezelőtt érettségiztek, nehezebben ment. Az is előfordulhatott, amit ellenőrizni nem tudtunk, hogy a felsősöknél nem mindenkinek sikerült ennek pontos megjelölése. Ezért a kapott adatokban a szubjektív foka magasabb lehet a szokásosnál.

1. táblázat

A tanárjelöltek valláshoz való viszonyának %-os megoszlása közvetlenül az érettségi után

Kategóriák:	Évfolyamok:				Összesen:
	I. év	II. év	III. év	IV. év	
Közömbös:	36,40	25,36	33,33	25,38	31,12
Vallásos:	6,44	5,07	6,60	9,23	6,71
Átmeaet:	19,35	25,36	26,43	30,00	24,42
Ateista:	35,94	43,47	33,33	33,84	36,63
nem értékelhető:	1,87	0,74	0,31	1,55	1,12
Összesen:	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

A táblázat azt mutatja, hogy az egyes évfolyamok főiskolai tanulmányaik megkezdésekor a valláshoz való viszony tekintetében különböztek egymástól. Ezt a különbséget jól szemlélteti az, hogy a jelenlegi IV. éveseknél a vallásosak százaléka a legnagyobb, a II. éveseknél pedig a legkisebb volt. Az átmenet kategóriája szempontjából hasonló a helyzet. Legmagasabb volt az arányuk a IV. éveseknél és legalacsonyabb a jelenlegi I. éveseknél. Az ateista kategóriába tartozók százaléka a III. és IV. éveseknél majdnem megegyezett, az I. éveseknél 2%-kal, a II. éveseknél pedig 10%-kal volt magasabb. Hasonló különbségek vannak a közömbösök kategóriáján belül is. Ezért más intézményekben végzett hasonló jellegű felmérésektől eltérően a változások kimutatásához egy adott állapotszint megrajzolása, ezen belül az egyes évfolyamok közötti különbségek kiemelése nem elegendő. Ha a valóságos változást meg akarjuk közelíteni, legalább két állapotszintet kell ismerni és összehasonlítani. Egy adott időszakban az egyes évfolyamok közötti különbségek nem fejezik ki reálisan az intézet nevelőmunkájának eredményességét, mivel az évfolyamok induló állapotszintjei eltérőek egymástól. [7] Ez az oka annak, hogy tanárjelöltjeink érettségi utáni és jelenlegi állapotszintjeit külön vizsgáltuk egyes évfolyamokra lebontva.

2. táblázat

Tanárjelöltjeink valláshoz való viszonyának jelenlegi %-os megoszlása

Kategóriák:	Évfolyamok:				Összesen:
	I. év	II. év	III. év	IV. év	
Közömbös:	23,47	14,49	19,01	16,94	19,14
Vallásos:	5,52	1,45	2,48	5,38	3,96
Átmenet:	17,95	16,66	22,31	23,84	19,80
Ateista:	50,61	65,21	55,37	49,23	54,62
nem értékelhető:	2,45	2,19	0,83	4,61	2,48
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az 1. és 2. számú táblázat adatainak összehasonlítása első megközelítésre az ateisták arányának megnövekedését, a többi kategóriába tartozók számának csökkenését mutatja. Ez vonatkozik a megkérdezettek egészére és külön-külön az egyes évfolyamokra is. A változás tehát a főiskolai évek alatt egyértelmű és pozitív. A közömbösök száma egyharmadával, a vallásosoké majdnem felével, az átmenet kategóriájába tartozóké pedig egyötödével csökkent. Ezzel szemben az ateisták százaléka 17,99%-kal emelkedett. Az ateisták százalékának megváltozását alapul véve az évfolyamok sorrendje a következő: III. év, II. év, IV. év, I. év.

A táblázatban szereplő számok összehasonlítása csak megközelítő pontossággal fejezi ki a változásokat. Ennek az az oka, hogy csupán a kategóriák egymáshoz való viszonyában bekövetkezett változásokat mutatja, vagyis az arányteltolódás irányát és mértékét. Nem tükrözi viszont a két kategória közötti azonos számú változásokat, amelyek kiegyenlítik egymást, de az egyes kategóriákon belülieket sem. Ezért ezek kiegészítik az előbbieket és lehetővé teszik a változás mértékének pontosabb meghatározását, az egyértelmű pozitív irányú változás mellett a negatív irányú meglétének és intenzitásának kimutatását is.

3. táblázat

A valláshoz való viszony strukturális változásának mértéke és iránya %-ban

Évfolyamok:	Meggérdezettek közül változást jelölt:	Változást 100-nak véve, ebből:	
		pozitív	negatív
I. év	21,19	82,61	17,39
II. év	31,88	88,88	11,12
III. év	42,98	90,38	9,12
IV. év	46,15	87,50	12,50

Az adatok azt mutatják, hogy érettségire a hallgatók felének stabilizálódik a világnézete. Másik felének a főiskolai évek alatt alakul ki véglegesen. Ez az utóbbi fokozatosan megy végbe a négyéves tanulmányi időszak alatt. A változások nagysága egyenes arányban van a főiskolán eltöltött idővel. (IV. év, III. év, II. év, I. év.) A változás intenzitása azonban egyes évfolyamoknál már eltérő. Nem követi az előző sorrendet. Legintenzívebb változás az I. éven van. Ezt a II. és III. éven levő megközelítően azonos mértékű követi. A legkisebb intenzitású változás a IV. éven található. [8]

A pozitív és negatív irányú változás aránya megfelel annak a ténynek, amelyet az 1. és 2. számú táblázatok különbsége mutat. Az évfolyamok sorrendje is változatlan, megegyezik az ott kimutatott sorrenddel. (III. év, II. év, IV. év, I. év.) A negatív irányú változás ennek fordítottja.

Az egyes évfolyamokat egyes kategóriák szerint külön-külön vizsgálva az alábbi változásokat kapjuk:

I. évfolyam

A közömbösök kategóriájába tartozók száma egyharmadával csökkent. Ezen belül egyharmadával csökkent a vallás iránt közömbösök, felére az ateizmus iránt közömbösök és majdnem felére a minden iránt közömbösök száma.

A vallásos kategórián belül azok száma, akik aktív vallásosok voltak, s vallásuk mellett propagandát is kifejtettek, nem változott. Ugyancsak változatlan a vallásos

és rendszeresen templombajárók, a vallásos és templomba nem járók száma is. Egy százalékkal csökkent viszont a vallásos, de templomba ritkán járók mennyisége.

Az átmenet kategóriáján belül azok száma nőtt, akik a vallás tanításából csak isten létét ismerik el. Számuk 5,53%-ról 5,99%-ra emelkedett. Ezzel szemben egy százalékkal csökkent azok száma, akik látszólag mindkettőt elismerik. Az adott helyzetnek megfelelően hol ateistaként, hol pedig vallásosként viselkednek. Csökkent azok száma is, akik a vallást és az ateizmust megpróbálják összeegyeztetni. Fél százalékkal növekedett azok száma, akik a vallás tanítását elvetik ugyan, de az erkölcsi élet területén elfogadják követelményeit.

Az ateista kategórián belül csak növekedés van. Azoknak az ateistáknak a száma, akik a vallás ellen propagandát nem fejtenek ki 30,41%-ról 41,86%-ra ugrott. A vallás ellen propagandát is kifejtők száma 5,53%-ról 8,75%-ra emelkedett.

II. évfolyam

A közömbösek száma majdnem felére csökkent. Ateizmus iránt közömbös nem volt és jelenleg sincs közöttük. A vallás iránt közömbösek száma 26-ról 18-ra, minden iránt közömbösek száma pedig 9-ről 2-re csökkent.

Legnagyobb változás a vallásos kategórián belül van. Az érettségi utáni 5,07%-ról számuk 1,45%-ra csökkent. A vallásos kategórián belül vallás mellett propagandát kifejtők csoportja sem az érettségi után, sem pedig jelenleg nem található meg közöttük. A többi csoportba [rendszeres templombajárók, (4 fő), vallásos, de ritkán templombajáró (2 fő), vallásos, de templomba nem jár (1 fő)] tartozó hét hallgató közül jelenleg kettőt találunk, akik a vallásos és rendszeresen templombajárók csoportjába tartoznak.

Az átmenet kategóriáján belül minden csoportban csökkenés található. Ez adja a kategória egyharmados csökkenését. Legnagyobb a csak isten létét elfogadók, valamint látszólag a vallást és az ateizmust is elfogadók csoportjaiban van.

Az ateizmus kategóriáján belül egyharmados az emelkedés. Az első évhez hasonlóan itt is azoknak az ateistáknak a száma emelkedett jobban, akik a vallás ellen propagandát nem fejtenek ki. Ugyanakkor a harcos ateisták minimális száma megkétszereződött.

III. évfolyam

Ezen az évfolyamon a közömbösek száma majdnem felére csökkent. Ezen belül egyharmadával a vallás iránt közömböseké, kétharmadával az ateizmus iránt közömböseké, felével a minden iránt közömböseké.

Az előző kategóriához hasonlóan a vallásosak száma is több mint felére csökkent. A II. évhez hasonlóan olyan vallásos, aki vallása mellett propagandát is kifejtett nem volt és jelenleg sincs. A rendszeresen templombajárók száma egyharmadára, a ritkán templombajárók száma pedig felére csökkent. A templomba nem járó vallásosak csoportja pedig megszűnt.

Az előző kategóriákkal szemben az átmenet kategóriájába tartozók száma csupán 5 fővel csökkent. Legnagyobb változás azok csoportjában van, akik a vallás és az ateizmus tanítását megpróbálják összeegyeztetni. Nem változott azok száma, akik a körülményeknek megfelelően hol vallásosként, hol pedig ateistaként viselkednek, de azoké sem, akik ateistáknak vallják ugyan magukat, de a vallás erkölcs tanítása szerint élnek. Az ateisták száma több mint egyharmadával emelkedett.

Ezen belül a többi évfolyamokhoz hasonló arány tapasztalható. A növekedés a propagandát ki nem fejtő ateisták csoportjában kétharmados, a harcos ateisták csoportjában pedig 40%-os.

IV. évfolyam

A közömbösek kategóriáján belüli csökkenés megegyezik a többi évfolyamkéval, azaz egyharmados. Ezt döntően a minden iránt közömbösek számának majdnem felére való csökkenése adja. Az érettségi utáni állapothoz viszonyítva nincs változás az ateizmus iránt közömbösek csoportjában és csak nagyon minimális változás van a vallás iránt közömbösek számában.

A vallásos kategórián belül az érettségi utáni állapotól eltérően jelenleg minden csoportban található IV. éves hallgató. Sőt negatív változások is kimutathatók. A vallásos és vallása mellett propagandát is kifejtők csoportjába az érettségi utáni időszakban nem tartozott egy hallgató sem, jelenleg ebbe a csoportba sorolja magát egy hallgató. Csökkent viszont a rendszeresen templombajárók száma, a ritkán templombajárók száma, és változatlan a templomba nem járó vallásosaké.

Az átmenet kategóriájába tartozók száma egyharmadával csökkent. Ezen belül leglényegesebb annak a csoportnak szűkülése, amelyik látszólag az ateizmus és a vallás tanait is elfogadja. Utána nagyságrendben a két világnézetet összeegyeztetők következnek, majd csak az isten létét elfogadók. Az előző csoportokkal szemben azok száma, akik ateistáknak vallják magukat, de a vallás erkölcsi tanítását elfogadják négyzszeresére emelkedett.

Az ateisták számának emelkedése a negyedévesekre is jellemző, de ez az előző évfolyamokénál kisebb mértékű. (Kivételt az I. évesek jelentenek.) E kategórián belül a harcos ateisták csoportjában nagyobb a változás, amiben szintén különböznek a többi évfolyamoktól.

3. A valláshoz való viszonyt meghatározó tényezők forrása

Meghatározó tényezők forrását — a megoszlásához hasonlóan — két időszakban: a középiskolás és főiskolás korban vizsgáltuk. A tanárjelölteknek az volt a feladatuk, hogy egyrészt megjelöljék a meghatározótényezőket, másrészt ha, több tényező hatott rájuk, rangsorolják őket. A kapott eredményt az alábbi táblázatok szemléltetik.

4. táblázat

Meghatározó tényezők forrásának %-os megoszlása a középiskolás korban

Forrás:	Évfolyam:				Összesen:
	I. év	II. év	III. év	IV. év	
Családi környezet	77,42	71,74	63,63	74,61	72,77
Baráti környezet	64,51	48,55	48,76	45,38	53,79
Ismerősök, tanárok nézetei	58,52	40,58	45,45	40,00	47,84
Rádió, televízió, könyv	57,14	47,10	41,32	28,45	43,89
Középiskolai tantárgyak	47,92	39,13	25,62	23,07	36,13
Középiskolai KISZ- alapszervezet	44,70	31,16	21,49	17,70	31,18
Társtalanság, magánosság	14,28	7,97	8,26	6,92	10,06

A táblázat azt mutatja, hogy a meghatározó tényezők közül a társtalanság nem számottevő. A középiskolai tantárgyak és a KISZ hatása a tanárjelöltek egyharmadánál befolyásolta a valláshoz való viszonyt. Ennél jelentősebb szerepe volt a tömegkommunikációs eszközöknek: rádióknak, televízióknak, könyveknek stb. Legnagyobb hatást azonban a középiskolás diákokat körülvevő emberek nézetei jelentették. Ez következik egyrészt a felnőttek kiérdemelt vagy kieroszakolt tekintélyének tiszteletéből, (családi környezet, ismerősök, tanárok nézetei stb.) másrészt a középiskolás diákok egymásrahatásából. [9] A diákok egymásrahatásának azonban még nem a KISZ a kerete. Ezt igazolja a baráti környezet és a középiskolás KISZ-szervezet százalékának nagy különbsége.

A táblázatban szereplő első három forrást külön-külön a hatás iránya szempontjából vizsgálva az alábbi képet kapjuk:

5. táblázat

A családi környezet hatásának iránya %-ban

Évfolyam:	Vallásos hatás:	Ateista hatás:	Vegyes hatás:
I. év	12,90	26,29	39,63
II. év	10,14	27,53	34,05
III. év	17,35	16,53	29,75
IV. év	20,00	12,30	42,31
Megkérdezettek összesen:	14,68	21,62	36,46

A családi környezet hatásának irányai jól szemléltetik azok heterogenitását. Világnézeti szempontból az egynemű (csak ateista, csak vallásos) családok száma viszonylag alacsony. A kimutatott százalékos megoszlás alapján azon családok száma több, amelyekben vallásosak és ateisták egyaránt megtalálhatók. [10] A tanárjelöltek közül azok, akik a családi környezet meghatározó hatását megjelölték fontossága alapján 90%-ban az első helyre helyezték.

6. táblázat

A baráti környezet hatásának iránya %-ban

Évfolyam:	Vallásos hatás:	Ateista hatás:	Vegyes hatás:
I. év	1,38	31,33	31,79
II. év	1,45	24,63	23,18
III. év	4,13	20,66	23,96
IV. év	3,84	13,85	27,69
Megkérdezettek összesen:	2,47	23,92	27,39

A baráti környezet vallásos hatása elenyésző százalékban jelentkezik. Ha ezt összehasonlítjuk a családi környezet hasonló irányú hatásával, a fiatalok és idősebbek valláshoz való viszonyának különbségét, családon belül e különbségek meglétét olvashatjuk ki belőle. Ezt igazolja a fiatalok közötti viszonyban meglévő egymásra-hatás ateista tendenciájának növekedése, a vegyes hatás százalékának csökkenése a hasonló irányú családi hatásokkal szemben. Tanárjelöltjeink kétharmada e hatást

második helyre, egyharmada pedig az első és hetedik hely valamelyikére helyezte az általuk felállított sorrendben. Ez a megállapítás érvényes a megkérdezettek egészére, külön-külön az egyes évfolyamokra, de a hatás irányaira (vallásos, ateista, vegyes) is.

7. táblázat

Az ismerősök, tanárok hatásának iránya %-ban

Évfolyam:	Vallásos hatás:	Ateista hatás:	Vegyes hatás:
I. év	1,38	36,86	20,27
II. év	2,89	23,91	13,77
III. év	4,95	24,79	15,70
IV. év	1,53	17,69	21,53
Megkérdezettek összesen:	2,47	27,29	18,98

Az ismerősök, tanárok nézeteinek vallásos irányú hatása megegyezik a baráti környezet hasonló irányú hatásával. A baráti és családi környezethez viszonyítva azonban az ateista hatás százaléka emelkedik, a vegyes hatás százaléka pedig csökken. Ezért itt a sorrend is megváltozik. Legszámottevőbb az ateista hatás, azt a vegyes, majd a vallásos irányú hatás követi. Tanárjelöltjeink kétharmada az ismerősök és tanárok nézeteinek rájuk gyakorolt hatását fontossága szerint arányosan a második és a harmadik helyre helyezte. A fennmaradt egyharmaduk többsége az első és negyedik helyre, kis százalékuk pedig az ötödik és hatodik helyre sorolta be.

A 3. sz. táblázat mutatja, hogy tanárjelöltjeink 33,50%-nál következtetett be változás főiskolai éveik alatt a valláshoz való viszonyban. Ez a százalék a négy évfolyam átlagát fejezi ki; ezen belül azonban lényeges eltérések vannak. Amikor a főiskolán a valláshoz való viszony megváltozásának okait kutattuk, a megkérdezettek ezen csoportjának véleményére támaszkodtunk. A könnyebb számolás és az arányok jobb bemutatása kedvéért ezt a 33,50%-ot (de az egyes évfolyamok százalékát is) 100 százaléknak tekintjük. Ha a tanárjelöltet nem egy, hanem több tényező kényszerítette a valláshoz való viszonyának megváltoztatására, kértük, hogy azokat fontosságuknak megfelelően jelölje egytől hétig. Ha valaki csak egy tényezőt jelölt meg, azt azonosnak vettük azzal, mint aki több közül azt első helyre helyezte.

8. táblázat

A valláshoz való viszony változását előidéző tényezők forrása a főiskolán %-ban

Forrás:	Évfolyam:				Összesen:
	I. év.	II. év.	III. év.	IV. év.	
Családi környezetből való kikerülés	41,30	37,77	26,92	33,33	34,65
Baráti és csoportközösség megváltozása	36,95	37,77	17,30	23,30	28,22
Főiskolai szaktárgyai	50,00	51,11	38,46	50,00	47,52
Marxista tárgyak	50,00	80,00	76,92	64,51	68,81
Főiskolai KISZ-szervezet	28,26	31,11	17,30	8,33	20,30
Rádió, tv, könyv	36,96	35,55	30,77	31,66	33,66
Egyéb	2,17	—	—	1,66	0,99

A számok nagysága megadja a valláshoz való viszony megváltozását előidéző tényezők sorrendjét. Ezek között első helyen a marxista tárgyak állnak. Ez tükrözi egyrészt a változást jelöltek egészének, másrészt ezen belül az egyes évfolyamoknak a véleményét is. Külön ki kell emelni a II. és III. évfolyamot, ahol a százalékok nagysága átlagon felüli. Második helyre a szaktárgyak kerültek. A marxista tárgyakhoz viszonyítva 21,29%-kal kevesebben jelölték őket. Ez a különbség évfolyamokra lebontva eltérő. I. éveseknél a százalékok megegyezik a marxista tárgyakat megjelölők százalékával, II. éveseknél 28,89%, III. éveseknél 38,46%, IV. éveseknél 14,51% a különbség a marxista tárgyak javára. Sorrendben harmadik tényező a családi környezetből való kikerülés. Jellemzője, hogy a főiskolán eltöltött évek arányában csökken a változást előidéző szerepe. Negyedik helyen a tömegkommunikációs eszközök állnak. Ezek hatása inkább az I. és II. évesekre nagyobb, mint a felsősökre. Az ötödik helyet foglalja el a baráti és csoportközösségek hatása. A számok alapján itt is ugyanaz a jelenség figyelhető meg, mint a tömegkommunikációs eszközök és a családi környezetből való kikerülés hatásánál. Hatodik helyre a KISZ- alapszervezet került. Legnagyobb hatása az I. és II. évesekre van, utána szerepe fokozatosan csökken. A felsoroltakon kívül hetedik helyen az egyéb tényezők állnak. Szerepük, befolyásuk nem számottevő.

Ez a sorrend, amely az egyes tényezők jelölésének mennyisége alapján alakult ki, bizonyos mértékig módosul, ha a tanárjelöltek rangsorolását vizsgáljuk. A marxista tárgyakat jelölők fele helyezte ezeket első helyre, a másik fele pedig a másodiktól a hetedik hely valamelyikére tette. Ugyanez figyelhető meg a szaktárgyaknál is. A családi környezetből való kikerülést megjelölők közül az I. évesek 90%-a, II. évesek fele, a III. évesek 40%-a, a IV. évesek 60%-a ezt az első helyre tette. Sorrendben a negyedik, ötödik és hatodik tényező megjelölése arányosan oszlik meg a hét helyen.

Középiskolás korhoz viszonyítva a főiskolán a valláshoz való viszonyt meghatározó tényezők csoportjában az alábbi változások figyelhetők meg. Középiskolában nem szereplő új tényező (a marxista tárgyak) kerül első helyre. Amíg a középiskolai tantárgyak a negyedik helyen állnak, addig a főiskolán a szaktárgyak szerepe megnő, és a második helyet foglalja el. A családi környezet elsődleges determináns volt. Ebből való kikerülés a tanárjelöltek egyharmadánál módosítja a valláshoz való viszonyt. Mint változást előidéző tényező a harmadik helyen áll. Középiskolás korhoz viszonyítva nem változott a tömegkommunikációs eszközök (rádió, televízió, könyvek) hatása. Ezek jelenleg is a negyedik helyet foglalják el. Százalékuk azonban csökkent. [11] Nem számottevő a baráti és csoportközösség megváltozásának hatása. Ezt mutatja a sorrendben elfoglalt ötödik helye. Nincs lényeges változás a KISZ szervezet szerepében sem. Mindkét sorrendben a hatodik helyen áll. Azonban a százalékok nagysága tekintetében található különbség. Középiskolás korban a KISZ több hallgatóra hatott, mint jelenleg. [12] Hetedik helyre egyik csoportban a magánosság, a másikban az egyéb kategória került. Százalékuk csökkent a főiskolai egyéb kategória javára.

4. A valláshoz való viszonyt meghatározó tényezők minősége a közép- és főiskolás korban

A valláshoz való viszonyt meghatározó tényezők forrása mellett e tényezők minőségére vonatkozóan is tettünk fel kérdéseket. Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, milyen szerepet játszanak a racionális és emocionális elemek a valláshoz való

viszony kialakulásában, milyen ezek aránya a megkérdezett hallgatók egészénél és az egyes évfolyamokon. A kapott eredmény a főiskolai hallgatók 53,53%-ának véleményét tükrözi.

9. táblázat

Valláshoz való viszonyt meghatározó tényezők minősége %-ban

Ható tényezők minősége:	Évfolyam:				Összesen:
	I. év.	II. év.	III. év.	IV. év.	
Tudomány és vallás ellentmondásossága:	64,51	63,04	55,37	53,07	59,90
Szó és tett ellentmondása:	34,56	26,84	36,36	26,15	31,35
Vallás tanításának igazságtalansága:	30,41	24,64	23,14	17,69	24,92
Vallási tanítás elvontsága, túlvilágisága:	23,04	14,49	26,45	23,84	21,95
Vallás korszerűtlensége:	28,11	28,26	19,83	26,15	26,07
Istenhez való fordulás biztonságérzetet adhat:	13,36	5,07	10,74	12,31	10,72
Vallás képviselőinek atyai megértése, segítőkészsége:	7,37	2,15	3,30	3,85	4,62
Baráti segítség többre értékelése a vallás lelki vigaszánál:	35,47	29,71	13,22	28,46	28,22
Nem válaszolt:	9,21	8,69	14,87	13,07	11,05

A vallástól való elfordulás elsődleges meghatározó tényezője a tudomány és a vallás ellentmondásosságának felismerése. Azok a hallgatók, akik ezt a tényezőt megjelölték, összességükben és egyes évfolyamokon belül is 80%-ban az első helyen, 20%-ban a második helyen említik. Az évfolyamok egymásutániségében vizsgálva a kérdést, hatókörének fokozatos csökkenése figyelhető meg. Az említett ellentmondásosság szerepét felismerve a vallás képviselői a hit és tudás, a tudományos tételek és a vallás tanításának összeegyeztetésére törekszenek. Ilyen törekvésekkel találkozunk a gimnáziumi hittankönyvben és a különböző vallási kiadványokban. [13]

Második helyen a szó és a tett közötti ellentmondás felismerése található. Amíg az első a tudomány és a vallás világmagyarázatából a tudományos magyarázat elfogadását mutatja (ezt igazolják a valláshoz való viszony megváltozásának főiskolai tényezői is, mint a marxista tárgyak első helye és a szaktárgyak második helye), addig a második tényező a vallásos emberek viselkedésére vonatkozik. A viselkedésben fellelhető ellentmondást a hallgatók múltra vonatkozóan könyvekből, vagy az ateista propagandából, jelenre vonatkozóan pedig saját tapasztalataikból és mások elbeszéléseiből ismerik. Ez a személyes példamutatás, a hirdett elveknek és nézeteknek megfelelő élet, tevékenység jelentős hatását mutatja.

Az első tisztán racionális tényező és a második helyen szereplő példamutatás után harmadik helyen emocionális komponens van. A táblázatból az derül ki, hogy a megkérdezett hallgatók 28,22%-a a baráti, embertársi segítséget többre becsüli a vallás által nyújtott lelki vigasznál. Ez a 28,22%, amikor rangsorolta a valláshoz való viszonyt meghatározó tényezőket, 90%-ban az első, második és harmadik helyre tette.

A jelölések sorrendjében negyedik helyen — vallástól való elfordulás okaként — a vallás konzervativizmusa, korszerűtlensége áll. Ez az oka annak, hogy a vallás képviselői nemcsak Magyarországon, de az egész világon korszerűsítésére, a ma embere számára elfogadható formájának kialakítására törekszik. [14] Azok a hall-

gatók, akik ezt a tényezőt megjelölték az első, második, harmadik és negyedik helyre állították.

Ötödik és hatodik helyre került a valóság torz, vallásos tükrözése, elvontsága és túlvilágiassága. A vallásnak a ma emberéhez közelebb hozása egyben azt is jelenti, hogy igyekeznek elrejtteni a vallásos tükrözés torz jellegét éppen a tudomány és a vallás összeegyeztetésével, elvontságát és túlvilágiasságát a konkrét földi problémák előtérbe állításával. E tényezőket a hallgatók többsége a maga rangsorolásában második, harmadik és negyedik helyen szerepelteti.

Az eddig felsoroltak összességükben és egymásutániségükben is a vallástól való elfordulás okai voltak. A jelölés mennyisége alapján hetedik helyen, de a valálshoz való közeledés vagy mellette maradás okai között első helyen az istenhez való fordulásból származó „biztonságérzet”, „nyugalom” áll. Az emberek egymás iránti őszintesége, segítségkérése és segítségadása, egymás megértése stb. általános emberi szükséglet. A hallgatók közül azok, akik a környezetükben élő emberek egyikében, másikában csalódtak, és ezáltal egyedül, társtalannak, magáramaradottnak érzik magukat, hajlamosak az isten felé fordulásra. Ezt igazolja a társtalanság és az istenhez való fordulásból származó „nyugalom”, „biztonságérzet” százalékaiknak hasonló nagysága. Azok a hallgatók, akik ezt a tényezőt mint okot megjelölték sorrendben az első és második helyen szerepeltetik.

A jelölések mennyisége alapján nyolcadik helyen a vallás felé fordulás vagy mellette maradás okai között második helyen áll a vallás képviselőinek segítőkészsége, atyai megértése. Százalékuk fele az előzőnek. Forrása az előzőhöz hasonlóan érzelmi momentumban, a szeretet és a megértés hiányában található meg.

5. A főiskolával szembeni hallgatói elvárás

Az érettségi utáni állapothoz képest bekövetkezett változások mértéke, a változásokat előidéző főiskolai tényezők szerepe a nevelőmunka hatékonyságát mutatja. A tanárjelölteknél azonban éppen jövőendő hivatásuknál fogva, nem elégedhetünk meg a tudományos, marxista világnézet elfogadásával, ismerniük kell azokat a módszereket, eljárásokat is, amelyek segítségével ők nevelnek másokat a marxista világnézetre. Ezért a főiskola nevelőmunkája nem merülhet ki a marxista világnézetre való nevelésben. Emellett, ezzel párhuzamosan fel kell készíteni a hallgatókat pedagógiaiilag, módszertanilag is a jövőendő világnézeti nevelőmunkájukra.

A felmérés során tanárjelöltjeinktől a következő kérdésekre kértünk feleletet: 1. Megkapják-e a főiskolán az általuk szükségesnek tartott segítséget jövőendő világnézeti (ateista) nevelőmunkájukhoz? 2. Felkészülésükben mely területeken éreznek hiányosságokat? 3. Hogyan lehetne emelni a főiskola világnézeti nevelőmunkájának hatásfokát, hogy a hallgatók jobban fel tudjanak készülni az előttük álló feladatokra?

Az első kérdésre adott válasz azt mutatja, hogy a főiskolával szembeni elvárások és a tényleges valóság között milyen nagy a különbség. E különbségnek két oka lehet: irreális követelmények támasztása a hallgatók részéről, reális lehetőségek nem teljes kihasználása a főiskola részéről. A későbbi elemzés azt mutatja, hogy mindkettő fennáll.

10. táblázat

A tanárjelöltek jövődő világnézeti (ateista) nevelőmunkájához nyújtott főiskolai segítség hallgatói értékelése %-ban

Válaszok megoszlása:	Évfolyam:				Összesen:
	I. év.	II. év.	III. év.	IV. év.	
Elegendő:	66,33	63,04	52,89	56,92	60,89
Nem elegendő:	23,04	27,54	36,36	42,31	30,86
Nem válaszolt:	10,63	9,42	10,75	0,77	8,25
Összesen:	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

A megkérdezett hallgatók több mint fele (60,89%) elegendőnek, egyharmada (30,86%) pedig nem tartja elegendőnek a főiskolán kapott elméleti és módszertani ismereteket a jövődő nevelőmunkájának eredményes ellátása szempontjából. Az egyes évfolyamokra jellemző adatokból az a tendencia olvasható ki, hogy a főiskolán eltöltött évek arányában csökken az elégedettek, és növekszik az elégedetlenek száma. Az első és másod évhez viszonyítva különösen fontos a III. és IV. évesek véleménye, hiszen ez már két-hároméves főiskolai képzés során szerzett tapasztalatokra épül. Az is megfigyelhető, hogy viszonylag magas a nemválaszolók száma. Ez azzal lehet kapcsolatban, hogy a kérdésre nem tudtak mit válaszolni, mivel nem volt előzetes elképzelésük, igényük, vagy nem akartak, mertek válaszolni.

A főiskola által nyújtott segítséggel elégedetlen hallgatók válaszoltak a második kérdésre. Ők a tárgyi tudás, a módszerek ismerete és a világnézeti nevelésben szerzett jártasság területein látnak hiányosságokat. Véleményüket a 11. sz. táblázat tükrözi. A táblázatban szereplő számokat úgy kaptuk meg, hogy az elégedetlenek 30,86%-át 100%-nak tekintettük.

11. táblázat

Az órán- és óránkívüli ateista nevelőmunkára való felkészülés hiányosságai a hallgatók véleménye alapján %-ban

Terület megnevezése:	Évfolyam:				Összesen:
	I. év.	II. év.	III. év.	IV. év.	
Megfelelő tárgyi tudás:	54,00	44,73	20,45	47,27	42,14
Világnézeti nevelés módszereinek ismerete:	68,00	63,16	59,09	70,91	65,77
Világnézeti nevelésben szerzett jártasság:	70,00	50,00	84,08	69,09	67,37
Nem válaszolt:	12,00	13,15	13,64	12,91	12,83

A számok azoknak a hallgatóknak a mennyiségét fejezi ki, ahányan egy-egy területen hiányosságot látnak. Van közöttük olyan, aki csak egy területet jelölt meg, de olyan is, aki mindhármát. A jelölések mennyisége alapján legtöbben a világnézeti

nevelésben szerzett jártasságot hiányolják. Ez érthető, hiszen tanárjelöltjeink hosszabb időt felölölő pedagógiai gyakorlattal még nem rendelkeznek. Ennek ellenére ez az igény arra figyelmeztet, hogy a rendelkezésre álló hospitálás, tanítási és falusi gyakorlat programjában világnézeti neveléssel kapcsolatos feladatoknak nagyobb számban kell szerepelni. Második helyen áll a világnézeti nevelés módszereinek ismeretében fellelhető hiányosság. A világnézeti nevelőmunka módszereinek ismerete iránt megmutatkozó igény fejeződik itt ki; kielégítése szükségessé teszi egy világnézeti neveléssel foglalkozó speciálkollégium beindítását, és a pedagógiai, pszichológiai, filozófiai oktatás keretén belül azoknak a lehetőségeknek a felkutatását, amelyek elősegítik a világnézeti nevelés módszereinek megismerését és felhasználását. Harmadik helyen a megfelelő tárgyi tudást hiányolják. Ez nem azt jelenti, hogy nem ismerik a marxizmus tételeit, a marxista valláskritikát, hanem azt, hogy nincs kellő ismeretük a vallás mai helyzetéről. A törekvés ezeknél a hallgatóknál a keresetény egyház és vallás tételeiben végbement változások megismerése iránt jelentkezik. Forrása az a tapasztalat, amit otthon falujukban, városukban a keresetény egyház képviselőinek megváltozott munkastílusában, hitmagyarázataiban, a vallás modernizálására irányuló erőfeszítésekkel kapcsolatban szereztek. A tanárjelölteknek ezt az igényét olyan speciálkollégiummal lehetne kielégíteni, amely egyrészt a vallás mai helyzetét, változásait mutatná meg, másrészt felkészítené a hallgatókat azokra a módszerekre és hittétel-magyarázatokra, amelyek napjainkban a modernizálás jegyében előtérbe kerültek. Ezen belül felkészítené őket arra is, hogy az általános iskolás gyerekek a hittan órán mit és hogyan tanulnak, hogy lehet ezek ellen a pedagógusnak eredményes nevelőmunkát folytatni.

Az egyes területeken tapasztalható hiányosságokból levont következtetéseket igazolják a 12. sz. táblázat adatai. A válaszok a megkérdezett hallgatók egészének véleményét tükrözik vissza.

12. táblázat

A világnézeti neveléshez szükséges tárgyi és módszertani tudás megszerzésének hallgatók által elvárt lehetőségei a főiskolán %-ban

Lehetőségek:	Évfolyam:				Összesen:
	I. év.	II. év.	III. év.	IV. év	
Fakultatív speciálkollégium; etika, tudományos ateizmus, világnézeti nevelés módszerei stb.	28,57	33,33	23,97	36,92	30,53
Marxista tárgyak keretén belül:	35,48	43,47	39,67	48,46	40,92
Pedagógiai és pszichológiai tárgyak keretén belül:	25,80	36,23	16,53	29,23	27,06
Előadás és vitasorozat KISZ keretén belül:	35,49	34,06	31,40	29,23	33,00
Szervezeti kereten kívüli tanári segítség:	8,75	9,42	15,70	10,00	10,56
Nem válaszolt:	19,82	0,72	17,35	10,00	14,35

A hallgatói elvárás sorrendje a jelölések mennyisége alapján a következő: első helyen a marxista tárgyak oktatása, második helyen a KISZ keretében szervezett előadás és vitasorozatok, harmadik helyen a speciálkollégiumok, negyedik

helyen a pedagógiai és pszichológiai tárgyak oktatása és végül a szervezeti kereteken kívüli segítség található meg.

A marxista tárgyak a valláshoz való viszony megváltozását előidéző főiskolai tényezők között is az első helyen szerepeltek. Az elvárás velük szemben a jövőben is a legnagyobb. Ez arra kötelez, hogy a tárgyak adta lehetőségeket jobban kihasználva fokozni kell az általuk nyújtott segítséget. Ennek a marxizmus megismertetése és elfogadtatása mellett ki kell terjednie a legfontosabb mai vallásos nézetek bírálata-
tára, ezeket cáfoló érvek, tények megismertetésére.

A KISZ második helyre kerülése — ami a hallgatói sorrendben az első, második és harmadik hely közötti arányos megoszlást jelent — azt mutatja, hogy benne olyan szervezeti keretet látnak, amely alkalmas a vallással kapcsolatos problémák tisztázására. Igénylik és várják a KISZ keretében szervezett előadásokat és vitákat. Ha összehasonlítjuk a KISZ-szel szembeni elvárást a valláshoz való viszony megváltozását előidéző főiskolai tényezők között elfoglalt hatodik helyével, akkor a mérleg az előbbi javára billen. Igazolják ezt a százalékok különbségei is. [15]

A speciálkollégiumok (világnézeti nevelés módszerei, etika, ateista nevelés stb.), amelyek a jelölés mennyisége alapján a harmadik helyre kerültek, a hallgatók értékrendjében az első helyen szerepelnek. Különösen jelentős, hogy az évfolyamok közül a IV. évesek jelölték meg legtöbben.

A pedagógiai és pszichológiai tárgyak keretén belül a hallgatók 27,06%-a lát lehetőséget arra, hogy a jövődő világnézeti (ateista) nevelőmunkájukhoz szükséges tárgyi és módszertani tudás egy részét megszerezhetik. Ezek sorrendben az első és második helyen jelölik.

A szervezeti kereten kívüli segítség sorrendben az ötödik helyet foglalja el. Lényeges különbség van a jelölés százaléka alapján közte és a negyedik helyen álló pedagógiai és pszichológiai oktatással szemben támasztott hallgatói igény között. A 10,56% arra enged következtetni, hogy az államilag előírt oktatási kereteken és a KISZ által nyújtott lehetőségeken kívül a hallgatóknak csupán az a része igényli a szervezeti kereteken kívüli találkozást, beszélgetést, tanácsot, tanári segítséget, amely társtalannak, magáramaradottnak érzi magát. Számuk megközelíti középiskolás korban a valláshoz való viszonyt meghatározó magánosság, társtalanság százalékát.

A felmérés azt igazolta, hogy tanárjelöltjeink többsége elutasítja a vallásos világnézetet. Bízató a változásnak az a tendenciája is, amely a főiskolás évek alatt megfigyelhető. Ezek — mint az adatok is igazolják — a főiskolai oktató-nevelőmunka eredményei is. A további feladat, hogy a szakmai és világnézeti ismeretek mellett az ateista nevelőmunka folytatásához szükséges módszerek elsajátítását, a jártasság megszerzését jobban elősegítsük.

JEGYZETEK

- [1] RATHMAN JÁNOSNÉ—DR. TÓTH DEZSŐNÉ, Adatfelvételek és elemzés egyetemünk ifjúságának világnézeti arculatáról. (Budapesti Orvostudományi Egyetem Marxizmus—Leninizmus Tan-
széke. Tudományos Közlemények. 1967. 1. sz.)
DR. TÓTH FERENC, A tanárjelöltek között végzendő világnézeti (politikai, erkölcsi, esztétikai)
nevelés elvei, sajátos formái és módszerei. (Szegedi Tanárképző Főiskola 1965-i tudományos
ülésszakának anyaga. Megjelent A Tanárképzés Pedagógiai Kérdései címen 1965-ben.)
DR. GUTTER JÓZSEF, Egy felmérés tanulságai. Felsőoktatási Szemle. 1964. 9. sz.
- [2] RATHMAN JÁNOSNÉ, Medikusok és a vallás. Tájékoztató. 1965. 5—6. sz.
BARTHA JÁNOS, Tanítójelöltek és a vallás. Tájékoztató. 1966. 6. sz.
SZÁSZ JÁNOS, Vallásos-e Ifjúságunk? Világosság. 1966. 3. sz.

- [3] A kérdőív megszerkesztésekor az 1. és a 2. pontban foglaltak mellett felhasználtuk még:
 ZYGMUNT BAUMAN, Általános szociológia. Budapest. 1967.
 HEGFDÜS ANDRÁS, A szociológiáról. Budapest. 1966.
 ZYGMUNT BAUMAN, A szociológiai kutatások lehetőségei és módszertani buktatói. Valóság. 1966. 11. sz.
 STRANYICZKI GÁBOR, Konkrét társadalomtudomány és módszer. Korunk. 1967. 9. sz.
 DR. ÁGOSTON GYÖRGY, A statisztikai módszer alkalmazása a pedagógiában (G. Mialeret könyvéről). Köznevelés. 1964. 5. sz.
- [4] Más felsőoktatási intézményekben végzett felmérésektől eltérően mi a közömbösek kategóriáját első helyre helyeztük. Ezt a kategória szélesebb körű értelmezése tette szükségessé. A mi megjelölésünk szerint magába foglalja mind a vallás, mind pedig az ateizmus iránti közömböséget külön-külön, de a minden iránti közömböséget is.
- [5] Az eddigi felmérések során általában öt kategóriát különböztettek meg a kutatók. Ezek megnevezése azonban eltér egymástól. A Budapesti Orvostudományi Egyetemen például a hívő; bizonyos mértékig hívő; vallás iránt közömbös; nem következtetés ateista; ateista kategóriákkal dolgoztak. A Sárospataki Tanítóképző Intézetben végzett felmérésnél BARTHA ISTVÁN idézett cikke alapján a vallásos; deista; kételkedő; materializmus felé haladó; materialista kategóriákat találjuk. SZÁSZ JÁNOS idézett vitaindító cikkében a tudományos ateista; vallást ösztönösen elutasító; átmeneti kategóriában levő; vallásos, de tételeit nem ismeri; tudatosan vallásos kategóriákat állítja fel. Intézetünkben 1964-ben és 1967-ben végzett felméréseink során a hívő; ingadozó; közömbös, de néha templomba járó; közömbös; vallással szembe fordított kategóriákat használtuk. DR. GUTTER JÓZSEF idézett cikke alapján a Sárospataki Tanítóképző Intézetben 1964-ben végzett felmérés során három kategóriával dolgoztak: vallásos; ingadozó; materialista.
- [6] A két reprezentatív felvétel közül az 1964-es felmérés adatainak feldolgozása megjelent A Tanárképzés Pedagógiai Kérdései. Szeged. 1965. című kiadványban. Az 1967-es felmérés adatainak feldolgozása Tanárjelöltek erkölcsi arculatáról címen elhangzott a Szegedi Tanárképző Főiskola 1967-ben rendezett tudományos ülészakán.
- [7] SZÁSZ JÁNOS a valláshoz való viszonyban végbement változások kutatására hívja fel a figyelmet. „A világnézeti nevelés szempontjából sokat nyernénk, ha a további vizsgálódások a kategóriák mozgásának, a mozgás irányainak és méreteinek, az egyes kategóriák felbomlásának, majd más kategóriák feltöltődésének sokrétű kutatását céloznák” (I. m.)
 A valláshoz való viszonyban bekövetkezett változásokra utal BARTHA JÁNOS is idézett cikkében. Mivel azonban egy felmérés adataiból vont le következtetéseket, ezért arra, hogy ténylegesen milyen intenzitású változások mentek végbe, ezek létrejöttében milyen szerepet játszott az intézet nevelőmunkája, csak feltételezésekre szorítkozhatott.
- [8] Az első éven tapasztalt nagy intenzitású változásnak az okai a családi környezetből való kikerülés, önállósodás és az első főiskolai tárgyak hatása. A családi környezet elsődleges determináló szerepét igazolják a kérdőív más kérdéseire adott válaszok. Ezzel megegyeznek KÉRINÉ, SÓS JÚLIA, Feljegyzések a diákokról (Valóság. 1964. 10. sz.) című cikkében összefoglalt tapasztalatai; KATONA KATALIN, Ifjúságunk problémái (Budapest. 1967.) könyvében leírt felméréseinek következtetései.
- [9] KATONA KATALIN idézett könyvében részletesen elemzi a fiatalok és idősebbek, a szülők és gyermekek viszonyát, a jó és a rossz példa hatását. KÉRINÉ, SÓS JÚLIA idézett cikkében külön foglalkozik a baráti csoportok és a magánosok kérdésével.
- [10] Ennek igazolására KATONA KATALIN idézi egyik vidéki gimnazista lány sorait: „Világnézeti fejlődésemben két szakasz volt. Anyukám akarata szerint minden vasárnap templomba kellett menni, azután édesapám közbeszólt, hogy mire való a templombajárás, és lassan elmaradt az is.” (I. m. 80-1.) Az adott helyzet azért vonatkozik a tanárjelöltekre, mert ők is vidékiek, és döntő többségük leányhallgató. A világnézeti megosztottság családon belül a férj és feleség mellett, a szülők és nagyszülők, a gyermekek és szülők eltérő felfogásában is kifejezésre jut.
- [11] A megkérdezett 606 hallgató 43,89%-ánál módosította a valláshoz való viszonyt a középiskolában. A főiskolán pedig a változást jelölt 203 hallgató 33,66%-ánál volt meghatározó tényező.
- [12] A KISZ hatását középiskolás korban 606 hallgató közül 189, a főiskolán 203 hallgató közül 41 jelölte.
- [13] A gimnáziumok katolikus tanulói számára írt Alapvető Hittan (1966.) a katolikus alapigazságok kifejtése és bizonyítása során „előkészíti” a tanulókat az egyetemi és főiskolai filozófiaoktatásra. Alapvető tételeinek igazolására a természettudomány legújabb eredményeit igyekszik felhasználni. E kérdéssel kapcsolatban az alábbi cikkekre utalok: NYÍRI TAMÁS, Anyag és élet. (Vigilia. 1967. 1. sz.), TAMÁS GYÖRGY, A célszerűség gondolata a modern természettudományban. (Vigilia. 1967. 7. sz.), MAURIZIO FILCK, Az eredeti bűn és a fejlődésemélet.

(Vigilia, 1967. 7. sz.), A. G. N. VAN MELSEN, Tudomány és kereszténység. (Vigilia. 1967. 12. sz.) ZOLTAI DÉNES, Világnézeti nevelés és vallásos világnézet. I—II. (Budapest. 1963.) című könyvében bírálja az első kiadású Alapvető Hittan következtetéseit. KÖNYA ISTVÁN, Régi módszer — új köntösben. (Világosság. 1966. 1. sz.) című cikkében a tudomány és a vallás összeegyeztetésére irányuló új próbálkozásokról ír.

- [14] A korszerűsítés igazolására és módszerére vegyünk néhány példát: A Vigilia Eszmék és tények rovatának szerkesztője, MICHELICS VID, Magyar valóságok című cikkében a keresztény vallás és az egyház felszabadulás utáni helyzetét elemzi. A cikk végén megadja a megváltozott társadalmi viszonyokhoz alkalmazkodó keresztény vallásosság új modelljét. Ez már — mint írja — nem szociológiai vallásosság, nem a társadalmi konformizmus tartozéka, hanem „a hit mellett való személyes döntés, elkötelezés, egyházért való személyes felelősség átérzése” (Vigilia. 1966. 10. sz.)

A vallásos ember mai társadalomban elfoglalt helyével foglalkozik HORVÁTH RICHÁRD is Keresztény ember a mában című könyvében. (Budapest. 1963.) Az életszínvonal emelkedése következtében az egyház a szegénység fogalmának ártértékelésére kényszerült. Ezt kísérli meg HORVÁTH RICHÁRD, A szegénység szellemének igazi értelme című cikkében. (Vigilia. 1965. 5. sz.). A ma embere számára már nem vonzó az önsanyargatás, a középkori aszkézis. Új magyarázatára van szükség. Erről ír PILINSZKY JÁNOS, Modern aszkézis címen az Új Ember 1962. március 25-i számában. Napjaink problémáinak előtérbe állítását, a túlvilági élet mellett a „földi valóság” felé fordulást mutatja SZENNAY ANDRÁS, A földi világ rangraemlése című cikke. (Vigilia. 1962. 8. sz.). A Vigilia 1966. áprilisi számában a Napló rovatban A „szolgai munka” fogalmának elejtése című cikkel találkozunk. SZENNAY ANDRÁS az Új Ember 1962. január 7-i számában Optimizmus és keresztény remény címen írt cikket. Ebben a mai ember optimizmusának, jövőbe vetett hitének a keresztény reménnyel való találkozási pontját igyekeznek megjelölni.

- [15] KATONA KATALIN felmérései során azt állapította meg, hogy a középiskolás diák az iskola és a család között örlődve a KISZ-hez fordul segítségért, „A KISZ-ről való tapasztalatai — írja — arra utalnak, hogy ott sem lelt segítséget.” (I. m. 81.) Ilyen és hasonló jellegű megállapítások ellenére a középiskolában dolgozó KISZ-szervezetek hatása a tanulók vallásihoz való viszonyára mégis számottevőbb, mint a főiskolán. Ez az oka annak, hogy a középiskolás KISZ-szel szembeni elvárásnál sokkal nagyobbak azok a követelmények, amelyeket intézetünk ifjúsági szervezetével szemben támasztanak.

СТУДЕНТЫ ПЕДИНСТИТУТОВ И РЕЛИГИОЗНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ

A. Hadь

Статья публикует результаты социологических измерений, проведённых в педагогическом институте в 1967 году. В отличие от измерений, деланных в других вузах, он стремится отразить изменения по сравнению с средней школой, а не нынешний уровень отношения студентов к религии.

Автор, при анализе изменений, занимается и источниками факторов, определяющих отношение к религии, и их качеством.

Вторая часть анализирует требования студентов к институту. Рассматривается, считают ли студенты достаточной помощь получаемую от института для их будущей атеистической воспитательной работы. Он намечает главные недостатки отмечаемые студентами, меры и направления их требований.

DIE LEHRAMTSKANDIDATEN UND DIE RELIGIÖSE WELTANSCHAUUNG

von A. Nagy

Die Arbeit behandelt die Ergebnisse der an der Hochschule in 1967 durchgeführten soziologischen Aufnahme. Abweichend von den Aufnahmen an anderen Ausbildungsstätten des Hochschulwesens wurde getrachtet, nicht den gegenwärtigen Stand des Verhaltens der Hörer gegenüber der Religion zu erfassen, sondern die Änderungen im Vergleich mit dem Mittelschulalter.

An Hand der Analyse der Änderungen werden die Quellen und die Beschaffenheit der das Verhältnis zur Religion bestimmenden Faktoren besprochen, die im Mittelschul- und im Hochschulalter wirkenden Faktoren, deren Unterschiede und die Änderungen in der Wirkung der einzelnen Faktoren aufgezeigt.

Der zweite Teil der Arbeit analysiert die Forderungen der Hörer gegenüber der Hochschule. Es wird untersucht, ob die Lehramtskandidaten die von der Hochschule für ihre zukünftige athei- stische Erziehungsarbeit gebotene Hilfe als genügend betrachten. Es werden die von den Hörern empfundenen wichtigsten Mängel, sowie das Mass und die Richtungen ihrer Erwartungen bezeichnet.